

Sədaqət Elman qızı ƏHMƏDOVA

Naxçıvan Dövlət Universiteti

ORCID: 0009-0001-5545-6430

E-mail: sedaqetehmedova@ndu.edu.az

NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASINDA KOMPLEKS SOSIAL-İQTİSADI İNKİŞAFIN STATİSTİK TƏHLİLİ VƏ İDARƏETMƏ YANAŞMALARI

Xülasə

Bu məqalədə Naxçıvan Muxtar Respublikasında kompleks sosial-iqtisadi inkişafın statistik təhlili və idarəetmə yanaşmaları hərtərəfli araşdırılır. Araşdırmanın məqsədi regionun əsas sosial və iqtisadi göstəricilərinin statistik metodlar əsasında təhlil edilməsidir. Məqalədə, sosial-iqtisadi inkişaf prosesinə təsir edən daxili və xarici amillər, həmçinin idarəetmənin səmərəliliyini artıran əsas faktorlar müəyyənəldir. Tədqiqatda, həm yerli, həm də beynəlxalq təcrübələr müqayisəli şəkildə öyrənilərək, Naxçıvan üçün optimal strateji idarəetmə modelləri təklif olunur. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, statistik təhlillərə əsaslanan elmi-idarəetmə yanaşmaları regionda dayanıqlı iqtisadi artımı və sosial rifahı təmin edə bilər. Məqalədə həmçinin, gələcək inkişaf üçün tövsiyələr və praktik təkliflər də irəli sürülür.

Açar sözlər: sosial-iqtisadi inkişaf, statistik təhlil, strateji idarəetmə, regional iqtisadiyyat

UOT: 332

JEL: R9

DOI: <https://doi.org/10.54414/ZQBG4114>

Giriş

Sosial-iqtisadi inkişaf müasir dövrün ən aktual problemlərindən biri olmaqla, regionların dayanıqlı gələcəyinin təmin edilməsində əsas rol oynayır. İqtisadiyyatın diversifikasiyası, sosial rifahın yüksəldilməsi və innovativ inkişafın təşviqi regional inkişafın prioritet istiqamətləri kimi çıxış edir. Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası da bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Regionun coğrafi mövqeyi, təbii resursları, sosial və iqtisadi infrastruktur, həmçinin dövlət tərəfindən həyata keçirilən məqsədyönlü proqramlar Naxçıvanda kompleks sosial-iqtisadi inkişaf üçün əlverişli zəmin yaradır.

Son onilliklərdə Naxçıvanda dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən biri sosial-iqtisadi sabitliyin möhkəmləndirilməsi, əhəlinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması olmuşdur. Bu məqsədlə regionda bir sıra sosial və iqtisadi layihələr həyata keçirilmiş, strateji inkişaf proqramları hazırlanmışdır (Əliyev, 2021). Son

illər ərzində regionda sənaye, kənd təsərrüfatı, xidmət sektoru və digər sahələrdə müsbət dinamika müşahidə olunur. İnfrastruktur layihələrinin icrası, yeni iş yerlərinin yaradılması və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması sosial-iqtisadi inkişafı daha da sürətləndirir.

Bununla belə, qlobal və regional çağırışlar, texnologiyaların sürətli inkişafı və yeni iqtisadi reallıqlar Naxçıvanda sosial-iqtisadi inkişafın idarə olunmasında yeni yanaşmaların tətbiqini zəruri edir. Müasir dövrdə effektiv idarəetmə qərarlarının verilməsi, strateji məqsədlərə nail olunması və risklərin vaxtında proqnozlaşdırılması üçün statistik təhlil və analitik metodlardan istifadə zəruridir (Barro & Sala-i-Martin, 2004). Statistik göstəricilər və onların dinamikası sosial-iqtisadi proseslərin obyektiv qiymətləndirilməsi və gələcək inkişafın düzgün planlaşdırılması üçün əsas mənbədir.

Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübə göstərir ki, regional inkişafın uğurlu idarə olunması məhz statistik təhlil və elmi əsaslandırılmış idarəetmə

modellərinə söykənməlidir (OECD, 2019). Müasir idarəetmə yanaşmaları yerli xüsusiyyətlərə uyğunlaşdırılaraq tətbiq olunduqda, regionun potensial imkanlarından tam istifadə etmək mümkündür. Naxçıvan üçün də bu cür kompleks yanaşma – statistik təhlil və strateji idarəetmənin vəhdəti – sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığını və səmərəliliyini təmin edə bilər.

Məqalənin əsas məqsədi Naxçıvan Muxtar Respublikasında kompleks sosial-iqtisadi inkişafın statistik təhlilini aparmaq, idarəetmə prosesində effektivliyə nail olmaq üçün uyğun strategiyaları araşdırmaq və bu istiqamətdə yerli və beynəlxalq təcrübələrə əsaslanan tövsiyələr verməkdir.

Tədqiqat

1. Sosial-İqtisadi İnkişafın Statistik Təhlili

1.1 ÜDM və iqtisadi artım

2024-cü ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasında ÜDM 3.1% artmışdır. 2025-ci ilin yanvar–iyul ayları ərzində ÜDM 4.8% artaraq 927.3 milyon manat səviyyəsinə çatmışdır. Yanvar–sentyabr aylarında isə ÜDM 4.3% artaraq təxminən 1.2 milyard manat olmuşdur. Bu göstəricilər regionun iqtisadi artım tempinin sabit və müsbət olduğunu təsdiqləyir.

1.2 ÜDM-in per kapita göstəricisi

2025-ci ilin ilk yeddi ayında ÜDM-in per kapita səviyyəsi 1,967 manat olmuşdur, bu da 4.3% artım deməkdir. Yanvar–sentyabr aylarında isə bu göstərici 2,544 manat olaraq 3.8% artmışdır. Bu dinamika regionda əhalinin rifahının artımını göstərir.

1.3 Sənaye və investisiya

2025-ci ilin ilk yeddi ayında sənaye məhsulu istehsalı 14% artaraq 297.5 milyon manat olmuşdur. Eyni dövrdə investisiyalar 45.9% artaraq 118.4 milyon manat olmuşdur. 2025-ci ilin yanvar–sentyabr aylarında sənaye və xidmət sahələrində istehsal 378.39 milyon manat təşkil etmişdir, bu da 15.9% artımı göstərir. Bu artımlar regionun iqtisadiyyatında sənaye sektorunun güclü inkişaf etdiyini və investisiyaların artdığını göstərir.

1.4 Topdan və pərakəndə ticarət, xidmət sektoru

Retail dövriyyəsi 3.7% artaraq 789.4 milyon manat olmuşdur, ödənilən xidmətlər isə 5.8% artaraq 120.2 milyon manat təşkil etmişdir. Bu

nəticələr sosial tələbin və xidmət sektorunun genişləndiyini göstərir.

1.5 Əmək bazarı və əmək şəraiti

İqtisadi fəal əhali 3.5% artaraq 273,000 nəfərə çatmışdır, işləyən əhali isə 0.8% artaraq 260,000 nəfər olmuşdur. 2025-ci ilin ilk yeddi ayında əməkhaqqı orta hesabla 6.3% artaraq 826 manat təşkil etmişdir. Unemployment insurance və health insurance ödənişləri də artım göstərmişdir: işsizlik sığortası üzrə 6.7%, sağlamlıq sığortası üzrə isə 10.6% artım qeydə alınmışdır. Bu göstəricilər əmək bazarında həm sosial təminatın genişləndiyini, həm də işsizliklə mübarizə mexanizmlərinin gücləndiyini göstərir.

1.6 Bankçılıq və rəqəmsal maliyyə

2025-ci ilin ilk yeddi ayında iqtisadiyyata kreditlər 33% artaraq 252.5 milyon manat olmuşdur, əhalinin bank depozitləri isə 57% artaraq 31.8 milyon manat təşkil etmişdir. Nağdsız ödənişlər 31% artaraq 592.3 milyon manat olmuşdur. Bu göstəricilər regionda maliyyə inklüzivliyinin və rəqəmsallaşmanın sürətləndiyini göstərir.

1.7 Vergi gəlirləri və büdcənin dayanıqlılığı

2024-cü ildə vergi gəlirləri 37.6% artaraq 226.6 milyon manat olmuşdur. 2025-ci ilin ilk yeddi ayında yerli gəlirlər büdcə xərclərinin 64%-ni qarşılaya bilmişdir, bu göstərici əvvəlki proqnoz olan 47.3%-ə nisbətən əhəmiyyətli dərəcədə yüksəkdir. Bu da regionun maliyyə müstəqilliyinin artdığını göstərir.

1.8 Elektron xidmətlər və vergi inzibatchılığı

2024-cü ildə vergi ödəyicilərinin könüllü uyumu 99.1%, bəyannamə vermə səviyyəsi 99.5% olmuşdur. Elektron qeydiyyat sistemi ilə 83% hüquqi şəxslər qeydiyyatdan keçmiş, POS terminallar və onlayn nəzarət kassaları geniş tətbiq edilmişdir. Nağdsız əməliyyatların həcmi 66.2% artaraq 1 milyard manatı keçmiş, POS terminal dövriyyəsi isə 38.8% artmışdır.

1.9 Sosial sığorta və iş müqavilələri

Dövlət sosial sığorta töhfələri 9.7%, qeyri-dövlət sektoru töhfələri 15.8% artmışdır. İşsizlik sığortası üzrə ödəmələr 11.4%, sağlamlıq sığortası üzrə ödəmələr isə 18.9% artmışdır. Qeyri-dövlət sektorunda aktiv iş müqavilələrinin sayı

3.6 dəfə artaraq 11,038 olmuşdur. Bu göstəricilər sosial təminat sistemlərinin gücləndiyini və qeyri-dövlət sektorunun inkişaf etdiyini göstərir.

1.10 Dövlət əmlakının idarəedilməsi və elektron xidmətlər

Dövlət əmlakının satışından gəlirlər 23.5%, icarə gəlirləri 87.6% artmış, kiçik dövlət müəssisələri və qeyri-yaşayış obyektlərinin hərəc satışından gəlirlər 13 dəfə artmışdır. Elektron xidmətlərə müraciətlər 4.8 dəfə artaraq 6,500 olmuşdur. Bu, idarəetmənin şəffaflığının və elektron xidmətlərin inkişafının göstəricisidir.

2. Strateji İdarəetmə Yanaşmaları

2.1 Planlaşdırma və proqnozlaşdırma

Statistik göstəricilər regionun inkişafını obyektiv qiymətləndirməyə imkan verir və gələcək strategiyaların hazırlanmasında əsas rol oynayır. 2025-ci ilin ilk üç rübündə əldə olunan artım göstəriciləri, xüsusən ÜDM-in 4.3%, sənaye istehsalının 15.9% artımı, investisiyaların 45.9% artması strateji planlaşdırmanın uğurlu olduğunu göstərir.

2.2 Resursların səmərəli idarə olunması

Artan vergi gəlirləri və yerli maliyyə resurslarının güclənməsi (yerli gəlirlərin 64%-ə çatması) büdcə müstəqilliyini artırır və strateji layihələrin maliyyələşdirilməsinə imkan verir. Maliyyə resurslarının səmərəli idarə olunması regionun dayanıqlı inkişafına zəmin yaradır.

2.3 İnnovasiya və rəqəmsal idarəetmə

Elektron xidmətlərin genişləndirilməsi, nağdsız ödənişlərin və rəqəmsal infrastrukturunun inkişafı idarəetməni şəffaf və çevik edir. POS terminallar və onlayn xidmətlərin artımı rəqəmsal iqtisadiyyatın regionda sürətlə inkişaf etdiyini göstərir.

2.4 Monitoring və qiymətləndirmə

2025-ci ildə əldə olunan statistik nəticələr (ÜDM artımı, investisiya artımı, vergi gəlirlərinin yüksəlməsi və s.) davamlı monitoring və qiymətləndirmə mexanizmlərinin qurulduğunu göstərir. Bu yanaşma regionun strateji qərarlarının effektivliyini artırır.

3. Müqayisəli Analiz və Çətinliklər

3.1 Beynəlxalq müqayisə

Naxçıvanın ÜDM artımı və investisiya dinamizmi bir çox regionla müqayisədə daha yüksəkdir. Məsələn, MDB və Avropa regionlarında oxşar göstəricilər daha aşağı səviyyədədir.

Bu da regionun adaptasiya və idarəetmə qabiliyyətinin yüksək olduğunu göstərir.

3.2 Əsas çətinliklər

- **Coğrafi izolyasiya:** Xarici bazarlara çıxış məhduddur.

- **Resurs məhdudluğu:** Təbii və insan resurslarının məhdudluğu bəzi sahələrin inkişafını ləngidir.

- **İnnovasiya təşviqləri:** Rəqəmsal texnologiyaların geniş tətbiqi üçün əlavə təşviq mexanizmlərinə ehtiyac var.

- **Ekoloji məsuliyyət:** Davamlı inkişaf strategiyasında ekoloji amillər nəzərə alınmalıdır.

4. Tədqiqatın nəticələri

- **Statistik təhlil və strateji idarəetmə** regionun güclü sosial-iqtisadi inkişafına səbəb olur.

- **ÜDM, sənaye, investisiya, vergi gəlirləri və əməkhaqqı artımı** regionun iqtisadi potensialını və rifahını artırır.

- **Elektron xidmətlər və rəqəmsal maliyyə** idarəetmənin şəffaflığını və çevikliyini təmin edir.

- **Sosial sığorta və iş müqavilələrinin artımı** sosial təminat sistemlərinin gücləndiyini göstərir.

Nəticə

Naxçıvan Muxtar Respublikasının kompleks sosial-iqtisadi inkişafının statistik təhlili və strateji idarəetmə yanaşmalarının araşdırılması nəticəsində əldə olunan əsas nəticələr regionun davamlı və dinamik inkişaf modelini nümayiş etdirir. 2025-ci ilin ən son statistik göstəriciləri bir daha təsdiqləyir ki, regionda həyata keçirilən məqsədyönlü sosial-iqtisadi islahatlar və idarəetmədə tətbiq olunan yenilikçi metodologiyalar konkret nəticələr verir.

Birincisi, **statistik təhlil** nəticəsində əldə olunan real və obyektiv göstəricilər iqtisadiyyatın və sosial sahələrin inkişaf tempini, struktur dəyişikliklərini və əsas problemləri vaxtında müəyyən etməyə imkan verir. 2025-ci ildə ÜDM-in, sənaye və xidmət sahələrinin, həmçinin investisiyaların artımı regionun iqtisadi potensialının daha da gücləndiyini sübut edir. İqtisadi artım əhalinin rifah səviyyəsinin yüksəlməsi, iş yerlərinin artması və sosial təminatın gücləndirilməsi ilə müşayiət olunur.

İkincisi, **strateji idarəetmə yanaşmalarının tətbiqi** – yəni planlaşdırma, proqnozlaşdırma, resursların səmərəli bölüşdürülməsi və innovasiyaların təşviqi – regionda sosial-iqtisadi inkişaf prosesinin davamlı və məqsədyönlü şəkildə idarə olunmasına imkan yaradır. Strateji idarəetmə çərçivəsində qəbul edilən dövlət proqramları və regional inkişaf planları nəticəsində Naxçıvanda iqtisadiyyatın diversifikasiyası, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı, infrastruktur layihələrinin reallaşdırılması və rəqəmsal transformasiya kimi mühüm istiqamətlərdə irəliləyişlər əldə olunur.

Üçüncüsü, **rəqəmsal texnologiyaların və elektron xidmətlərin inkişafı** idarəetmənin şəffaflığını, çevikliyini və səmərəliliyini artırır. Elektron vergi, nağdsız ödənişlər, onlayn qeydiyyat və digər rəqəmsal həllər regionda iqtisadi fəaliyyətin daha effektiv təşkili üçün yeni imkanlar açır. Bu, həm də büdcə gəlirlərinin artmasına, maliyyə nəzarətinin güclənməsinə və dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının yeni mərhələyə keçməsinə şərait yaradır.

Dördüncüsü, **sosial təminat sistemlərinin və əmək bazarının inkişafı** nəticəsində əhalinin sosial müdafiəsi və məşğulluq imkanları genişlənilir. İşsizlik və sağlamlıq sığortası, sosial sığorta ödənişləri və qeyri-dövlət sektorunda iş müqavilələrinin artımı sosial sabitliyin və rifahın möhkəmləndirilməsində böyük rol oynayır.

Beşincisi, **regionun maliyyə sabitliyi və yerli büdcə imkanlarının genişlənməsi** Naxçıvanın iqtisadi müstəqilliyini artırır. 2025-ci ildə yerli gəlirlərin büdcə xərclərinin böyük hissəsini təmin etməsi regionda maliyyə dayanıqlığının təmin olunduğunu göstərir.

Altıncısı, **müqayisəli təhlil** əsasında müəyyən olunur ki, Naxçıvanın sosial-iqtisadi inkişaf modeli MDB və digər regionlarla müqayisədə yüksək effektivliyə malikdir. İqtisadi artım templəri, investisiya axınları, sosial rifah və idarəetmədə şəffaflıq səviyyəsi beynəlxalq standartlara yaxın və ya onlardan üstündür.

Lakin, əldə olunan nailiyyətlərlə yanaşı, **bəzə çətinliklər və məhdudiyyətlər** də qalmaqdadır. Coğrafi izolyasiya, resurs məhdudluğu, xarici bazarlara çıxış imkanlarının məhdudluğu və ekoloji təhlükəsizlik məsələləri davamlı inkişaf strategiyasında həllini gözləyən əsas

məsələlərdir. Eyni zamanda, innovasiya və texnologiya yönümlü layihələrin stimullaşdırılması, gənclərin əmək bazarına integrasiyası və sahibkarlıq mühitinin daha da liberallaşdırılması üçün əlavə tədbirlərə ehtiyac var.

Ümumilikdə, aparılan tədqiqat sübut edir ki, Naxçıvanda kompleks sosial-iqtisadi inkişafın təmin olunmasında statistik təhlil, strateji idarəetmə və innovativ yanaşmaların vəhdəti dayanıqlı və hərtərəfli inkişaf üçün optimal model formalaşdırır. Bu modelin davamlı təkmilləşdirilməsi regionun gələcək perspektivləri üçün mühüm zəmin yaradır.

Təvsiyələr

Aparılan tədqiqat və əldə olunan nəticələr əsasında, Naxçıvan Muxtar Respublikasında kompleks sosial-iqtisadi inkişafın davamlı və səmərəli şəkildə təmin edilməsi üçün aşağıdakı təvsiyələr irəli sürülür:

1. Statistik təhlil imkanlarının genişləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi:

Statistik məlumatların toplanması, emalı və təhlili üçün müasir texnologiyaların tətbiqinin davam etdirilməsi, eləcə də statistik hesabatların beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması vacibdir. Region üzrə real vaxt rejimində məlumatların toplanması və analitik platformaların qurulması, idarəetmə prosesində çevik və operativ qərarların qəbulunu dəstəkləyəcəkdir. Eyni zamanda, statistik orqanlarda çalışan mütəxəssislərin peşəkar hazırlığının artırılması və beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi də önəmli rol oynayır.

2. İnnovativ və rəqəmsal idarəetmə alətlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi:

Rəqəmsal transformasiya səviyyəsinin artırılması məqsədilə regionda elektron hökumət, rəqəmsal iqtisadiyyat və onlayn xidmətlərin miqyasının genişləndirilməsi təvsiyə olunur. Elektron vergi, nağdsız ödəniş, rəqəmsal qeydiyyat və monitoring sistemlərinin daha geniş tətbiqi idarəetmənin şəffaflığını və səmərəliliyini artıracaqdır. Bu istiqamətdə dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının stimullaşdırılması və informasiya texnologiyaları üzrə startapların dəstəklənməsi regionun rəqəmsal potensialını yüksəldəcəkdir.

3. İnsan kapitalının inkişafına və peşəkar kadr hazırlığına xüsusi diqqət yetirilməsi:

Sosial-iqtisadi inkişafın davamlılığının əsas şərtlərindən biri insan kapitalıdır. Regionda təhsil sisteminin əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılması, peşə təhsili və davamlı təlim proqramlarının genişləndirilməsi, innovasiya və idarəetmə sahəsində gənc mütəxəssislərin hazırlanması prioritet olmalıdır. Əlavə olaraq, xaricdə təhsil imkanlarının təşviqi və beynəlxalq təcrübə mübadiləsinin təşkil olunması kadr potensialının güclənməsinə xidmət edəcəkdir.

4. Sahibkarlığın və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması:

Regionda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı üçün normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi, güzəştli kreditlər, vergi imtiyazları və texnoloji inkubasiya proqramlarının tətbiqi vacibdir. Xarici və yerli investorlar üçün şəffaf və dayanıqlı biznes mühiti yaradılmalı, investisiya layihələrinin icrası üçün bir pəncərə prinsipi tətbiq edilməlidir. Eyni zamanda, innovasiya və startap təşəbbüsləri üçün dövlət dəstəyi və mentorluq proqramlarının genişləndirilməsi məqsəduyğundur.

5. Sosial təminat və əmək bazarı islahatlarının gücləndirilməsi:

Əhalinin sosial müdafiə səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün sosial sığorta, pensiya və digər təminat mexanizmləri təkmilləşdirilməlidir. İşsizliklə mübarizə, iş yerlərinin yaradılması və qeyri-formal məşğulluğun azaldılması üçün aktiv əmək bazarı tədbirləri həyata keçirilməlidir. Qadınların və gənclərin iqtisadi fəallığının artırılması xüsusi önəm daşıyır.

6. Regional və beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi:

Naxçıvanın coğrafi mövqeyi və tranzit potensialı nəzərə alınaraq, regionlararası və beynəlxalq iqtisadi əməkdaşlıq əlaqələrinin gücləndirilməsi məqsəduyğundur. Xarici investisiyaların cəlbə, texnologiya transferi və birgə layihələrin təşkili regionun iqtisadi potensialını artıracaqdır. Eyni zamanda, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və uyğunlaşdırılması strateji planlaşdırma prosesinin effektivliyini artıracaqdır.

7. Ekoloji və davamlı inkişaf strategiyalarının prioritetləşdirilməsi:

Ətraf mühitin qorunması və dayanıqlı inkişaf prinsiplərinin tətbiqi regionun uzunmüddətli rifahı üçün vacibdir. Yaşıl iqtisadiyyat, bərpa olunan enerji mənbələri və ekoloji layihələrin

dəstəklənməsi, həmçinin ekoloji maarifləndirmə tədbirlərinin keçirilməsi gələcək nəsillər üçün sağlam və təhlükəsiz mühitin yaradılmasına xidmət edəcəkdir.

8. İctimai iştirakçılığın və şəffaflığın artırılması:

İdarəetmə prosesində və sosial-iqtisadi qərarların qəbulunda ictimaiyyətin iştirakı təşviq olunmalıdır. Qeyri-hökumət təşkilatları, vətəndaş cəmiyyəti və medianın sosial-iqtisadi proseslərdə fəallığı idarəetmədə şəffaflığın və hesabatlılığın yüksəlməsinə səbəb olacaqdır.

9. Regional infrastrukturun modernləşdirilməsi və integrasiyası:

Nəqliyyat, kommunikasiya və enerji infrastrukturlarının müasirləşdirilməsi, regionun daxili və xarici bazarlarla bağlantısının gücləndirilməsi iqtisadi artım üçün yeni imkanlar yaradacaqdır. İnfrastruktur layihələrinin reallaşmasında dövlət-özəl sektor tərəfdaşlığından geniş istifadə edilməlidir.

10. Monitoring və qiymətləndirmə sisteminin institusional inkişafı:

Regionda sosial-iqtisadi proqram və layihələrin icrasının davamlı monitorinqi, qiymətləndirilməsi və nəticə əsaslı idarəetmə mexanizmlərinin qurulması gələcək inkişaf strategiyalarının effektivliyini artıracaqdır. Müasir informasiya texnologiyalarına əsaslanan analitik platformalar vasitəsilə əldə olunan nəticələrin ictimaiyyətə təqdim olunması və müvafiq korreksiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi dayanıqlı inkişaf üçün əsas şərtlərdəndir.

Bu tövsiyələr vahid şəkildə Naxçıvanda kompleks sosial-iqtisadi inkişafın daha sürətli, səmərəli və davamlı təmin olunmasına xidmət edəcək əsas istiqamətləri əhatə edir. İntegrə olunmuş idarəetmə, innovasiya, insan kapitalına yatırım və şəffaflıq prinsiplərinə əsaslanan yanaşma regionun gələcək iqtisadi və sosial rifahı üçün möhkəm zəmin yarada bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Əliyev, R. (2021). Naxçıvan iqtisadiyyatının inkişafında idarəetmə strategiyaları. Azərbaycan İqtisadçılar Birliyi Jurnalı, 5(2), 45-56.

2. Naxçıvan Muxtar Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. (2023). Rəsmi statistik göstəricilər. <https://statistika.nmr.az/>

3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı. (2022). Naxçıvan MR-də sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası. <https://president.az/>
4. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (2004). *Economic Growth* (2nd ed.). MIT Press.
5. Porter, M. E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press.
6. World Bank. (2022). *Azerbaijan Economic Update*. <https://www.worldbank.org/>
7. UNDP. (2021). *Digital Transformation and Economic Development*. <https://www.undp.org/>
8. OECD. (2019). *Regional Development Policy in OECD Countries*. OECD Publishing.
9. Smith, A. (2017). Regional economic development: Theories and practice. *Regional Studies*, 51(3), 421-433.
10. Abbasov, A. (2020). Naxçıvanda investisiya mühitinin optimallaşdırılması yolları. *İqtisadi Araşdırmalar Jurnalı*, 8(1), 23-34.
11. Qasımov, F. (2022). Müasir dövrdə regional inkişafda statistikanın rolu. *Statistika və Analitika*, 11(4), 78-85.
12. European Commission. (2021). *Statistical methods for regional development*. <https://ec.europa.eu/>
13. Quliyev, Ş. (2021). Naxçıvanın əmək bazarında islahatların iqtisadi təsirləri. *Əmək və Sosial Müdafiə*, 6, 59-68.
14. United Nations. (2022). *Sustainable Development Goals Report*. <https://unstats.un.org/>
15. Məmmədova, Z. (2019). Naxçıvanda sosial-iqtisadi inkişaf modelləri. *Regionların İnkişafı*, 3(2), 41-53.
16. IMF. (2020). *Structural reforms and economic performance: Case studies from emerging markets*. <https://www.imf.org/>

Садагат Эльман кызы АХМЕДОВА
Нахичеванский государственный университет
ORCID: 0009-0001-5545-6430
E-mail: sedaqetehmedova@ndu.edu.az

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К КОМПЛЕКСНОМУ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМУ РАЗВИТИЮ НАХИЧЕВАНСКОЙ АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ

Резюме

В данной статье всесторонне исследуются статистический анализ и управленческие подходы к комплексному социально-экономическому развитию Нахичеванской Автономной Республики. Цель исследования заключается в анализе основных социальных и экономических показателей региона на основе статистических методов. В статье определяются внутренние и внешние факторы, влияющие на процесс социально-экономического развития, а также ключевые факторы, повышающие эффективность управления. В ходе исследования проводится сравнительное изучение как местного, так и международного опыта, на основе которого предлагаются оптимальные модели стратегического управления для Нахичевана. Результаты исследования показывают, что научно обоснованные управленческие подходы, основанные на статистическом анализе, могут обеспечить устойчивый экономический рост и социальное благосостояние региона. В статье также представлены рекомендации и практические предложения для дальнейшего развития.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, статистический анализ, стратегическое управление, региональная экономика

Sadaqat AHMADOVA
Nakhchivan State University
Orcid: 0009-0001-5545-6430
E-mail: sedaqetehmedova@ndu.edu.az

STATISTICAL ANALYSIS AND MANAGEMENT APPROACHES OF COMPLEX SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE NAKHCHIVAN AUTONOMOUS REPUBLIC

Abstract

This article comprehensively examines the statistical analysis and management approaches of complex socio-economic development in the Nakhchivan Autonomous Republic. The aim of the study is to analyze the main social and economic indicators of the region based on statistical methods. The article identifies internal and external factors affecting the socio-economic development process, as well as key factors that enhance management efficiency. The research compares both local and international experiences and proposes optimal strategic management models for Nakhchivan. The results indicate that scientifically grounded management approaches based on statistical analysis can ensure sustainable economic growth and social welfare in the region. The article also offers recommendations and practical suggestions for future development.

Keywords: socio-economic development, statistical analysis, strategic management, regional economy